

Szántó Gábor

és a jugoszláviai magyar hűségmozgalom*

Jugoszláviában az 1929. január 6-án bevezetett királyi diktatúra után gyakorlatilag megszűnt a pártokon alapuló politikai élet. Ez egyaránt érintette a többségi nemzetek pártszerveződéseit és a kisebbségek érdek- és politikai képviselői szervezeteit. Érdemes azonban megjegyezni, hogy bár a diktatúra szónak általában negatív jelentéstartalma van, I. Sándor király gondosan mérlegelt, és a külföldi hatalmakkal is egyeztetett döntése, amely elrendelte a parlament feloszlását és a pártélet felfüggesztését, szinte egyetlen politikai erő részéről sem váltott ki mélyebb ellenkezést. A döntés ellen – különböző megfontolásokból ugyan, de – egyetlen jelentős párt sem emelte fel a szavát. Voltak, amelyek új választások kiírásában reménykedtek, mások az ország közigazgatási beosztásának átalakításában, a föderáció elvének előtérbe kerülésében bíztak. Mindenesetre úgy tűnt, a délszláv államban uralkodó áldatlan belpolitikai viszonyok közepette a királyi diktatúra bevezetése kimotozhatja a holtpontról a jórészt nemzeti alapon szerveződő pártok marakodásától terhelt ország belpolitikai életét.

A királyi diktatúra bevezetését követően Belgrádban megalakult Živković-kormány 1929. január 17-i rendeletével beszüntette a felekezeti vagy faji alapon szerveződő pártok működését. Ennek értelmében feloszlatták a Magyar Pártot is, megszüntették a tartománygyűléseket, és – ami a délvidéki magyarságot talán a legközvetlenebbül érintette – a községi képviselőtestületeket is. A Jugoszláviában első ízben 1927 novemberében megtartott községi választásokon a magyarok igen komoly

eredményeket értek el, számos községben többségében magyar képviselőtestület állt fel. Ezt tette semmisé a rendelet.¹

Az 1930-as év második feléig a jugoszláviai kisebbségek – a többségi társadalomhoz hasonlóan – politikai értelemben hibernálva voltak.² A járási elöljáróságok, amelyek a korábbi időszakokhoz hasonlóan szorgalmasan küldözgették felettes hatóságaiknak jelentéseiket, a kisebbségek apolitikus magatartásáról számoltak be. Elismerték ugyan, hogy a nemzetiségek, így a magyarok cselekedeteikkel és megnyilvánulásaikkal nem jelentenek veszélyt az állam biztonságára, ám többnyire megjegyezték, hogy ez a „lojális magatartás nem őszinte, mert északi szomszédjuk nagyon agilis és minden igyekezetével a békeszerződés megváltoztatásán dolgozik.” Egyes jelentéstévők ezért javasolták egy hírszerző szervezet létrehozását a közigazgatás berkein belül, hogy időben értesüljenek a veszélyes jelenségekről. A báni hivatalban azonban ezt nem tartották szükségesnek, helyette a különböző nacionalista szervezetekre kívánták bízni a nemzetiségek felügyeletét; nem csupán a kulturális egyesületeiknek, hanem a kisebbség egészének a szemmel tartását.³

A belgrádi kormánykörök 1930 második felében jutottak arra a felismerésre, hogy a rendszer számára szélesebb társadalmi bázist kell létrehozni. Ehhez fontosnak tartották a kisebbségek bevonását is a politikai életbe, legalábbis bizonyos csoportokat vagy személyeket, akik révén demonstrálhatták a hazai politikai ellenzék, de főleg a külföldi

*A Marosvásárhelyen 2007. augusztus 30-31-én megrendezett „Kisebbségi életpályák” IV. Kisebbségtörténeti konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. A tanulmány a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült. A szerb levéltári források felkutatását az OTKA F-62052 számú kutatási projektje tette lehetővé.

¹ Ennek ellenére a magyar kormány is támogatásáról biztosította az új belgrádi rezsimet, és a jó viszony fenntartását és továbbfejlesztését remélte. Magyar Országos Levéltár (MOL) K63-118-1928-16/7-382/pol. 1928. A belgrádi magyar követ jelentése a jugoszláv külügyminiszterrel, Kosta Kumanudival folytatott megbeszéléséről 1929. január 31-én.

² Zoran Janjetović: *Deca careva, pastorčad kraljeva. Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941.* INIS Beograd, 2005. 197. o.

³ Sándor Mészáros: *Mađari u Vojvodini 1929-1941.* Novi Sad, 1989. 44-45. o.

közvélemény felé, hogy a rendszer széles alapokon nyugszik. A Vajdaságban a második világháború végéig két jelentős nem szláv kisebbség volt, a német és a magyar. A királyi diktatúra viszonya a két, szinte azonos létszámú nemzetiségi csoporthoz eltérő volt. 1930 augusztusában a Duna bánóság vezetősége fogadta a német kisebbség vezetőit, tárgyalásokba bocsátkozott velük, és a diktatúra – elsősorban külpolitikai megfontolásokból – hajlott arra, hogy különböző kedvezményekben részesítse őket.⁴ A jugoszláv kormányzati szervek ugyanakkor semmilyen hajlandóságot nem mutatottak arra, hogy a magyarság, a beszűntetett Magyar Párt vezetőivel tárgyalásokat folytassanak. Pedig a magyarok politikai életbe történő bevezetésére is szükségük lett volna egy csapatra, de legalábbis egy olyan személyre, aki bizonyos fokú ismertségnek örvendett, s kész volt feltétel nélkül végrehajtani a jugoszláv kormány utasításait.⁵ Belgrád azonban ezt a csapatot nem a Magyar Pártban, hanem a „radikális magyarokban”, a személyt pedig, dr. Szántó Gábor (szerb névhasználat szerint, Gavro Santo) szabadkai orvos személyében találta meg.⁶ Szántó baráti kapcsolatokat ápolta a Radikális Párt több vezetőjével, és már évek óta egyike volt a radikális magyarok prominens személyiségeinek. Szántó korábban ugyancsak a Magyar Párt tagja volt, azonban 1927-ben kilépett. Rossz nyelvek szerint azért, mert az 1927-es parlamenti választások alkalmával a Magyar Párt nem indította jelöltjeként választásokon.⁷

Szántó Gáborról rendelkezésünkre álló egyetlen életrajza a jugoszláv parlamenti almanachban található. E rövid hivatalos életrajza szerint 1882-ben született Budapesten, majd hat hónapos korában szüleivel a bánáti Szerbitebébe költözött, ahol édesapja járási orvos volt. Szerb környezetben nevelkedett, az általános iskolát is ott végezte, Nagybecskerekén járta ki a gimnáziumot, végül

Budapesten szerzett általános orvosi diplomát. Ezt követően Berlinben és Hamburgban képezte magát, majd visszatérte után Pancsován nyitotta meg orvosi rendelőjét. 1914-ben költözött Szabadkára, ahol széleskörű ismeretségre és elismertségre tett szert, mind orvosként, mind közéleti emberként, nem csak a magyarok, hanem a szerbek és a bunyevácok között is. 10 éve tagja a Katolikus Egyházközség igazgató bizottságának, és 1928-tól, megalakulásától védnöke a Katolikus Ifjúsági Egyletnek. A legnagyobb magyar kulturális egyesület, a szabadkai Népkör elnöke volt, továbbá elnöke és alapítója több sportegyesületnek, többek között a Szabadkai-Palicsi teniszklubnak és a bokszklubnak is. Szántó Gábor a Kerületi Munkásbiztosító Pénztár főorvosaként praktizált, s kezdettől aktív szerepet vállalt a Duna bánóság északi részének társadalmi életében. A pártélet idején a magyar radikális klub elnöke volt.⁸ Az első jugoszláv parlament tagjainak életrajzát tartalmazó kiadvány értékelése szerint „Szántó 1929. január 6. után a magyar kisebbség azon irányzatának volt a vezetője, amely a jugoszlávokkal való gazdasági és politikai együttműködést óhajtotta. Politikájával eltántorította a jugoszláviai magyar kisebbséget attól, hogy külföldi befolyás alá kerüljön, s a Belgráddal való együttműködés szükségességét hirdette.”⁹

Egy fontos momentumot azonban az életrajz nem említ. Nevezetesen azt, hogy Szántó zsidó származású volt, (eredeti neve állítólag Schlesinger), ami egyik igen gyakori eleme volt a 30-as években folytatott politikai aktivitása kapcsán személyét ért támadásoknak, s jugoszláv források szerint is ez magyarázza, hogy a délvidéki magyarok tömegei vonakodtak elfogadni Szántót első számú képviselőjüknek.¹⁰

A politika területén sem teljesen tapasztalatlan dokornak határozott elképzelése voltak a magyarság helyzetének és érdekérvényesítési lehetőségeinek javítására.

⁴ Nem sokkal a német küldöttség fogadása után, augusztus 28-án engedélyezték a korábban betiltott német Kulturbund újbóli működését. Janjetović: 197. o.

⁵ Mészáros 45. o.

⁶ A radikális magyarok a Szerb Radikális Párt tagjai voltak, akik bizonyos településeken saját szervezetekkel rendelkeztek. Nemcsak radikális magyarok voltak, de léteztek demokrata magyarok is, akik a Ljuba Davidović-féle Demokrata Párt sorait gyarapították.

⁷ Magyarország 1931. november 5.

⁸ Prvo Jugoslovensko narodno predstavništvo izabrano 8. novembra 1931. Beograd, 1931. 54. o.

⁹ Uo.

¹⁰ A Központi Hírügynökség tudósítója szerint a magyar tömegek éppenséggel nem örültek annak, hogy egy kikeresztelkedett zsidó képviseli érdekeiket. AJ 38/7/27. 1935. 03. 11.

A magyarok politikai, de elsősorban kulturális és gazdasági helyzetének javulását a Belgráddal való legszorosabb együttműködés révén vélte elérni. Szántó úgy vélekedett, s ebben nem tévedett, hogy a jugoszláv kormányok a magyarságra illojális elemként tekintettek. Ebben látta annak az okát, hogy miért nem tudott a Magyar Párt jelentősebb eredményeket elérni a parlamentarizmus korában. Elképzelésének lényege az volt, hogy ezt a gyanút kell eloszlatni, s bizonyítani, hogy a magyarok igenis hű tagjai a rendszernek és az államnak, hűségükért cserébe pedig elvárhatják, hogy teljesen egyenjogú polgárokként kezeljék őket. A Jugoszláv Egységmozgalom szabadkai szervezői, élén Fedor Nikić egyetemi tanárral, szívesen vették a rendszerhű magyarok csatlakozását. Nikić gyakran jelent meg Szántó társaságában, és vett részt a Szántó által szervezett gyűléseken, Szántó pedig 1930 második felében hozzálatott a Nikić vezette Jugoszláv Egységmozgalom magyar szervezeteinek kialakításához.¹¹ A magyar lakta településeken ilyen egységek létrehozásáról szóló híreket azonban a délvidéki magyar sajtó csak távirati stílusban továbbította az olvasókhöz, ami arra utal, hogy a Magyar Párt által befolyásolt lapok kezdettől fogva elhatárolódtak Szántótól és mozgalmától.¹²

Szántó a magyar kisebbségnek politikai téren nem tudott sokat ígérni, gazdasági és kulturális területeken viszont nem fukarkodott az ígéretekkel. Miközben visszautasította a Magyar Párt részéről kezdettől hangoztatott vádat, mely szerint a magyarságot akarja elnemzetietleníteni, minduntalan hangsúlyozta, hogy a kisebbségeknek el kell fogadniuk a rendszert és az államot, mert a fennálló határokat nem lehet megváltoztatni. Úgy vélte, a magyarságnak folyamatosan hangoztatnia kell lojalitását, hiszen néma gyermeknek anyja sem érti a szavát. Példa gyanánt a németeket hozta fel, akiknek lojalitását a legfelsőbb helyen is elismerték, és aminek nagyon rövid idő múlva meg lett az eredménye iskoláztatás, tanítóképzés és egyéb kulturális kérdésekben kapott engedmények formájában.¹³

A magyarok lojalitását Szántó a tömegek aktivizálásával, a magyarság manifesztációs gyűlésein kívánta bizonyítani, ahol az egybegyűltek táviratban fejezik ki lojalitásukat az uralkodó, a dinasztia és az állam iránt. Ez a kezdeményezés – érthetően – nem volt ellenszenves a kormány számára, hiszen valahogy maga is így képzelhette el a magyar tömegek beillesztését a rendszerbe, erősítve annak legitimitását. A belgrádi kormánykörök természetesen tisztában voltak azzal, hogy Szántó mögött nem állnak a magyarok tömegei, de igyekeztek neki támogatást nyújtani. 1931. március elején Živković miniszterelnök fogadta, s már ekkor elhatározták, hogy Szántó vezényletével tömeggyűléseket és manifesztációkat tartanak a magyarok lakta településeken. Úgy tűnik, hogy Szántó kedvező belgrádi fogadtatása után a Magyar Párt vezetése is az aktivizálódás mellett döntött. A párt egykori vezetői készek lettek volna visszatérni a politikai életbe, amennyiben Belgrád részéről fogadókészség mutatkozott volna erre.¹⁴ A kormányzat azonban határozottan kitartott Szántó mellett. Német diplomácia források szerint a magyarpárti vezetők lojalitásukat hangoztató deklarációval keresték fel Matić Dunai bánt, amelyhez mellékelték a magyar kívánságok listáját is. A bán azonban kijelentette, hogy nincs szükség két lojalista mozgalomra, s felszólította őket, hogy csatlakozzanak Szántó kezdeményezéséhez.¹⁵

Nem arról volt szó, hogy a hatalom elkötelezte magát Szántó mellett, hanem arról, hogy neki elég volt Szántó. Beérte vele, annak dacára, hogy tudta, a doktor messze nem képviseli a délvidéki magyarság meghatározó tömegeit. Kirakatbábúnak viszont megfelelt. Miért kezdett volna Belgrád alkudozásokba a magyarokkal, amikor nem szorult rájuk? A választási rendszer sem tette szükségessé ezt, miután a választás a diktatúra idején, s még az oktrojált alkotmány korszakában is inkább csak színjáték volt. Az adott politikai helyzetben épp elég volt nekik a Szántó-féle javaslat támogatása a magyarság lojalitását demonstráló rendezvények megszervezésére.

¹¹ Mészáros 47. o.

¹² Mészáros a helyi szervezetek megalakulásáról közzétett híradásokból és vezetőségeik névsorából azt állapította meg, hogy azokba szinte kizárólag állami alkalmazottak vagy tanárok, illetve olyanok léptek be, akik foglalkozásukból kifolyólag kénytelenek voltak elfogadni ezeket a posztokat. Mészáros: 48. o.

¹³ Tiszavidéki Újság. 1931. május 5.

¹⁴ Mészáros 61. o.

¹⁵ PA, Abt. II, Nationalitätenfrage, Fremdvölker, Politik 6, Jugoslawien, Bd. 5. Idézi: Janjetović: 199. o. 221. lábjegyzet.

Majd el fog jönni az idő, amikor valóban tárgyalgatnak a magyar kisebbséggel, de a tárgyalófél nem Szántó lesz, hanem a magyar kisebbséget nagyobb megalapozottsággal képviselő magyar párti vezetők, illetve részben a magyar kormány. Az 1930-as évek eleje azonban még nem volt alkalmas az ilyen jellegű párbeszédre.

Ismerve a magyar kormány és a feloszlatott Magyar Párt közötti szoros kapcsolatot, nem lehet csodálkozni azon, hogy Magyarországon — a Magyar Párt vezetőihez és a vajdasági magyarság jelentős részéhez hasonlóan — nem nézték jó szemmel Szántó ténykedését, és renegátoknak, árulónak tartották a szabadkai orvost. Az utókor és a történetírás a rendelkezésünkre álló források alapján azonban árnyaltabban ítéli meg Szántó személyét. A délvidéki magyarság két világháború közötti történetét feldolgozó Mészáros Sándor Szántót személy szerint becsületes, népszerű és jó orvosnak jellemezte munkáiban, aki azonban nem volt mentes politikai ambícióktól és nyilvános szereplési vágytól. Úgy vélte, Szántó meg volt győződve arról, hogy saját ambíciói kielételezéséért egyúttal a magyar kisebbség érdekeit is szolgálhatja. Opportunista volt, naiv is, de semmiképpen sem ártó szándékú.¹⁶ Ezt egyébként a korszak krónikása és Szántó kortársa, Csuka János sem állítja róla, aki hasonló véleményen van, mint Mészáros, bár nála a kritikus elemek hangsúlyosabban jelennek meg.¹⁷ A délvidéki magyarság történetével legújabban foglalkozó Sajti Enikő is ezt az álláspontot képviseli írásaiban, ahol Szántót érinti. Valószínűsíthető, hogy Szántó egyéni ambíciói kielételezése mellett valóban jót akart, és nem is feltétlenül végezte rosszul munkáját. Rendkívül hálátlan szerepre vállalkozott, s ha jobban belegondolunk taktikája alapvetően nem különbözött a Magyar Pártétól. A fő különbség Szántó és a párt szerb megítélésében volt. A Magyar Pártnak legitim volta és a mögötte álló magyar kormány miatt

volt súlya, még ha nem is túl nagy, amelynek a kéréseit éppen emiatt a jugoszláv kormány követelésnek érezhette. Ezzel szemben Szántó teljesen súlytalan, kreált politikai „tényező” volt. Az ő kéréseinek teljesítését kizárólag gesztusként lehetett értelmezni. Ez pedig beleillett a délszláv állam kisebbségpolitikai credójába: az, hogy a kisebbségnek mit adnak, kizárólag a kormány jóindulatától függ, s abba sem külső sem belső tényezők nem szólhatnak bele.¹⁸ Igaz, Szántó nem ment bele olyan „mély” kérdésekbe, mint az általános és középfokú oktatás terén tapasztalható sérelmek, illetve politikai természetű követelések.

Szántó hivatalos politikai szerepléséhez nélkülözhetetlen volt, hogy politikai testületi tagságot szerezzen, amit a Szabadkai városi képviselőtestületi taggá történt megválasztása révén érte (érték) el 1931 márciusának elején.¹⁹ Ezt követően kezdetét vehette az akció, melynek során nagy lendülettel zajlottak a magyarok államhűségét manifesztáló gyűlések 1931 márciusától a politikai uborkaszézonig, illetve a nyári mezőgazdasági munkálatok megkezdéséig. A nagygyűléseket a Tisza-mentétől a Baranyai háromszögig terjedő terület jelentősebb magyar lakta településein szervezték. Résztevők száma pár száz főtől 4000 főig terjedt. Szántó aktivitását a jugoszláv kormánykörök meglepedéssel nyugtázták, a belgrádi sajtó hosszasan és elégedett hangnemben tárgyalta a lojális magyarok megnyilvánulásait, és Sándor király is táviratban köszönte meg a gyűlések üdvözlőtáviratait.²⁰ Szántó „hűsége” elnyerte jutalmát. Az 1931. novemberi választásokon a zentai kerületben felkerült a kormánypárt listájára.²¹ A választásokat jól jellemzi a mód, ahogy Szántó Gábor választási kampányában képviselőjelölt helyettese, dr. Ludaič Miloš a magyar választókat igyekezett meggyőzni Szántó képviselővé választásának szükségességéről. Ludaič józan paraszti eszére apellált, aminek lényeg az volt, hogy ha egyszer

¹⁶ Mészáros 60-61. o.

¹⁷ Csuka Szántót minden politikai képzettség és minden politikai látókör nélküli embernek jellemezte, „akiben tagadhatatlanul lehettek bizonyos jószándékok is, azonban egyáltalában nem tudta megérteni egy kisebbségi vezető szerepét és azzal sem volt tisztában, hogy mik egy kisebbségnek feladatai.” Csuka 368. o. Csuka munkáját a délvidéki részek visszatérése idején írta, így érthetően kritikája is keményebb.

¹⁸ Természetesen ez így az idealisztikus helyzetre vonatkozott, a valóságban Belgrádnak gyakran tekintettel kellett lennie a külpolitikai helyzet diktálta körülményekre, és esetenként a belpolitikai szükségszerűségekre is kisebbségeivel szembeni politikája formálásában.

¹⁹ Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy Szántó már korábban is viselte ezt a tisztséget.

²⁰ Mészáros 77. o.

²¹ A magyar követ jelentése szerint a kormány odahatott az ellenjelöltre, Milan L. Popovićra, hogy vonuljon vissza, mert a kormány bel- és külpolitikai kombinációiban szerepet szán Szántónak. Mészáros: 78. o.

a kormány Szántó Gábort akarja a magyarok képviselőjének, akkor az azt jelenti, hogy általa kívánja a magyarokat támogatni, egyben orvosolni az őket tért sérelmeket. Egyébként sem a személy a fontos, „hanem azt kell nézni, a kormánynak ki a jelöltje.”²² A novemberben tartott választásokon mindenütt a kormány listáján szereplő jelöltek nyertek, ami nem csoda, hiszen más lista állítását a választási szabályok de facto nem tették lehetővé.²³ Szántó Gábor egyedüli magyarként lett országgyűlési képviselő a belgrádi parlamentben.

A belgrádi kormánynak természetesen nem csak belpolitikai szempontból volt fontos ennek a kirakatnak a megrendezése. Külpolitikai szempontból is szükségesnek tartotta demonstrálni, hogy bírja a magyar kisebbség támogatását is. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ekkoriban bombázta Prokopy Imre a Népszövetséget a délvidéki magyarság helyzetét kifogásoló panaszbeadványaival. Éppen ezért a belgrádi kormánynak érdekében állt, hogy a Népszövetségi Ligák Szövetségében a jugoszláviai magyarokat ne a régi magyar párt vezetői képviseljék, hanem a Szántó-féle körből kikerülők. Lépések történetek a jugoszláviai magyarok szervezetbe tömörítésére. Ez egy hűségmozgalom, a Szántó Gábor vezetésével megalakított Jugoszláviai Magyar Népszövetségig Liga révén valósult meg, amelynek működését két hónappal később engedélyezte a belügyminiszter.²⁴ Ennek ellenére kudarcba fűlt a kísérlet, hogy az általa létrejött liga képviselje a jugoszláviai magyarokat Népszövetségi Ligák kongresszusán, mivel a kongresszus nem ismerte el őket.²⁵

A mozgalom gyakorlati dolgokkal is foglalkozni kívánt, ezért az Újvidéken 1931. július 25-én tartott ülésén javaslatot tett a Jugoszláviai Magyar Gazdasági Szövetség megalakítására, természetesen Szántó Gábor vezetése alatt. A szövetség célja lett volna minden helyi, vidéki, járási vagy kerületi gazdasági szervezet egységes szervezetbe tömörítése, lehetőleg a báni székhely, Újvidék központtal. A szövetséget teljesen politikamentesen és kizárólag gazdasági céllal kívánták működtetni, hogy a jugoszláviai magyarságot egy nagy és egységes gazdasági szervezetbe tömörítsék, és ezzel lehetővé tegyék számára az együttes és fokozott gazdasági fejlődést. Az elképzelés szerint a szövetség állandó összeköttetést tartott volna fenn a hatóságokkal és a többi hasonló szervezettel, illetve részt vett volna minden olyan belföldi gazdasági mozgalomban, amely az országos érdekeket vagy a szervezet tagjainak érdekeit érinti.²⁶ Szép terv volt, volt is benne fantázia, azonban megvalósítására a későbbiekben nem született terv. A gazdasági önszerveződés előtérbe helyezésének gondolata egyébként már korábban is foglalkoztatta Szántót, aki úgy vélte, hogy csak a gazdasági megerősödés után várható a kulturális fejlődés, ami azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a kultúra kérdése másodlagos jelentőségűvé válik. Szövetkezeten és egyéb gazdasági szervezeteken keresztül egyetlen nagy gazdasági egységbe kell tömöríteni a magyarságot – hangsúlyozta Szántó az Újvidéken megrendezett nagygyűlésen –, amelynek így lesz ereje a kulturális fejlődésre és arra, hogy „Őfelségét Alekszandar királyt és a hazát eredményesen szolgálhassa”.²⁷

²² Szentai Friss Újság 1931. 10. 28.

²³ A régi Magyar Párt a passzivitást választotta, de miután számítani lehetett, hogy a hatalom figyelemmel követi a magyarok magatartását (lévén, hogy a választások nyíltak voltak) a Magyar Párt vezetői mindenkinek a saját ügyévé tette, kire adja szavazatát.

²⁴ Staribecseji Járás. 1931. július 25. Fontos megjegyezni, hogy a „hivatalosan” a Magyar Párt kezdeményezésére és vezetésével létrehozott Népszövetségi Liga 1928. július 15-én alakult meg, ám soha nem kapta meg a belgrádi kormány jóváhagyását. Mészáros: i.m.: 34. o.

²⁵ Ezt a történetet, Szántó genfi ténykedését a Népszövetséghez delegált jugoszláv küldöttség első titkára, Ivo Andrić a következőképpen jegyezte le: A jugoszláviai magyarok hivatalos képviselői, Streliczky és Deák úr késve érkeztek meg, majd Deák úr visszafogott hangnemben rámutatott arra, hogy a magyar kisebbség helyzete nem kielégítő, s kifejezte óhaját, hogy nekik is megadják azokat a könnyítéseket, amelyeket a német kisebbség számára biztosítottak. „Országunkból a magyar kisebbség említett meghatalmazott képviselői mellett Genfben érkezett Dr. Szántó Gábor, dr. Szöllősy József és dr. Keceli Ferenc, hogy mint a magyar kisebbség új irányzatának képviselői magánszemélyként kövessék a kongresszus munkáját. (Kiemelés tőlem - H. Á.) Meglátogatták királyságunk állandó képviselőjét, találkoztak a többi magyar kisebbség képviselőivel, még Prokopy úrral, királyságunk ellen írt számos petíció szerzőjével is. Szántó doktor úr állítása szerint igyekeztek meggyőzni ezeket az urakat annak hasznosságáról, amit a magyar kisebbségnek a kormánnyal szembeni lojális együttműködésével elérhetnek. Együttal rámutattak arra, hogy mennyire eredménytelen a Deák, Streliczky és mások által ez idáig folytatott dacpolitika.” Ivo Andrić Diplomatski spisi. Priredio, predgovor i komentare napisao Miladin Milošević. Prosveta-Beograd, 1992. 81-82. o.

²⁶ Reggeli Újság. 1931. július 25.

²⁷ Napló, 1931. július 2. 1931. Tudósítása a július 2-án Újvidéken tartott nagygyűlésről.

Szántó kereste az együttműködést a Magyar Párt vezetőivel. Miután Belgrádnak ő és kicsinyke mozgalma is elegendő volt ahhoz, hogy demonstrálja: a rendszer élvezi a magyarság támogatását, a kormánynak nem volt különösebben szüksége arra, hogy a Magyar Pártot bevonja a színjátékba. Ebből következik, hogy a frissen képviselővé választott Szántót vélhetően valóban a jó cél elérése előmozdításának szándéka vezette, amikor megpróbált a magyar párti vezetőkkel kapcsolatba kerülni és együttműködni velük. 1931. december közepén került sor a találkozóra Szabadkán. A magyar párti vezetők tudomásul vették Szántó felkínálkozását, de megállapították, hogy „a magyarság álláspontja teljesen eltér Szántóétól, aki tisztán önző céljai elérésén dolgozik, és saját képviselőségén kívül más pozitívumot még nem ért el.”²⁸ Hajlandóak voltak mindazonáltal szóba állni vele, de csak akkor, ha valami komoly eredményt tud felmutatni, például kieszközölni a magyar kulturális egyesületek szabad működését, elérni a magyar nyelv használati jogának intézményes rendezését, az elbocsátott magyar tanítók és tanárok visszahelyezését stb. Ezek irreálisnak tűnő kérések, hiszen azok teljesítését a Magyar Pártnak sem sikerült elérnie. Az igazsághoz azonban hozzátartozik az, hogy Szántó maga adta fel a labdát, s a Magyar Párt csak élt a lehetőséggel, hogy Szántót tehetetlennek állítsa be a magyar választók előtt. Szántó ugyanis már a tavaszi és nyári eleji manifesztációs gyűléseken, majd a választási kampány során is hangoztatta, hogy az általa kezdeményezett hűségakció révén elérheti a kormánynál, hogy megadja mindazokat a kedvezményeket, amelyeket a német kisebbség részére már megadott.²⁹

A találkozó során Szántó hangsúlyozta, hogy neki nincsenek vezéri ambíciói, célja a magyarság sorsának javítása, amit csak a

Magyar Pártnal együtt vél megvalósíthatónak. Az eredményeket illetően megjegyezte, neki még a választások előtt megígérte Živković miniszterelnök, hogy a jogos kulturális és gazdasági természetű kívánságokat kielégítik, csak azt – taktikai okokból – a választások utánra kell halasztani. Szántó elismerte, hogy a Jugoszláviai Magyar Kisebbségi Liga megalakítása helytelen cselekedet volt, ami korrekcióra szorul, de azzal védekezett, hogy őt ebbe beugratták, mivel nincsenek segítőtársai, akik tájékoztatták volna a liga céljairól, és felvilágosították volna arról, hogy helytelenül cselekszik.³⁰ A Magyar Párt részéről megfogalmazott követelésekkel kapcsolatban megígérte, hogy igyekszik a megfelelő helyen elérni teljesítésüket, de a tanítóképző kérdésének megoldásában nem értett egyet velük. Szerinte ugyanis a magyarságra nézve nem lett volna előnyös, ha a németekhez hasonlóan önálló intézményt kapnak, mert a magyarság képtelen lett volna saját erőből fenntartani azt, miután anyagi eszközei nem lennének elegendőek hozzá. Szántó ezért jelezte, hogy a kormánytól azt fogja kérni, hogy valamely állami tanítóintézet keretében történjen a magyar tanítók utánpótlása.³¹

A megbeszélés végül is eredménytelennek bizonyult, nem vezetett megegyezésre a felek között. A Magyar Párt álláspontja az volt, hogy mindaddig, amíg Szántó az általuk követelt – a németeknek már biztosított – kedvezményeket nem tudja elérni a kormányzatnál, minden tárgyalást beszüntet vele.³² Ennek ellenére kénytelenek voltak legalábbis bizonyos vonatkozásokban együttműködni Szántóval, aki az ő közbenjárására engedélyezett legnagyobb magyar kultúregyesület, a szabadkai Népkör helyettes elnöke volt. Az egyesület ügyvezető elnöke viszont a Magyar Párt egyik prominense, Strelizky Dénes lett.³³

²⁸ MOL K63 -1931-121-16/4 Alth jelentése 1931. december 17.

²⁹ A többségi oldalon hasonlóan látták a helyzetet. Az 1931. nyár közepén a magyar tanítóképző körül kirobban magyar-magyar vita kapcsán a Központi Sajtóiroda úvidéki tudósítója szerint Szántó nagy tömegek előtt, magánszemélyként és nem elkötelezve olyan kijelentéseket és ígéreteket tett, hogy az általa kezdeményezett akciónak köszönhetően elérni a kormánynál, hogy a magyar kisebbség részére megadja ugyanazokat a kedvezményeket, amelyeket a német kisebbség részére már megadott. A tudósító szerint a Várady Imre által, a becskereki magyar kultúregyesület kezdeményezésére felmerült tanítóképző kérdése ily módon kettős célt szolgál. Egyrészt kiprovokálja a kormány álláspontját ebben a kérdésben, másrészt a kérés elutasítása esetén hatástalanítsa és paralizálja Szántó akcióját és befolyását a magyar lakosság körében. AJ 38/7/27 Broj. 6378. 1931. 07. 15.

³⁰ MOL K63 -1931-121-16/4 Alth jelentése 1931. december 17.

³¹ Ez végül így is történt. 1932 őszén Belgrádban a szerb nyelvű tanítóképző keretén belül indították el az első 30 fős létszámú magyar osztályt, amelyben magyar tanítókat képeztek ki.

³² MOL K63 -1931-121-16/4 Alth jelentése 1931. december 17.

³³ Napló 1932. 06. 11.

Szántó igyekezett a belgrádi magyar követtel, Alth Waldemárral is kapcsolatba kerülni, hiszen aligha volt titok előtte, hogy Budapest áll a Magyar Párt mögött. Látogatását azonban Alth elutasította, azzal az indoklással, hogy Szántót „csak önző politikai céljai érdeklik”.³⁴

A frissen képviselővé választott Szántó igen aktívnak mutatkozott, számos alkalommal interveniált a magyarok sérelmei miatt, fellépett az őket ért gazdasági hátrányok miatt is, s nem is mindig eredménytelenül. Már 1932 januárjában felszólalt a szkupstinában. Felszólalásában nem csak kvázi saját programját fogalmazta meg, de egyben a magyarság követeléseit is, amelyek főleg oktatási és kulturális területet érintették. 1932 márciusában, a költségvetési vitában többször is felszólalt. Főleg a magyarság gazdasági sérelmeit tárta a parlament elé, mindezt természetesen a lojalitásról szóló, olykor már a gusztustalanság határát súroló szövegek köpenyébe burkolva.³⁵

1933-ban Szántó további lépéseket tett, hogy megnyerje a korábbi Magyar Párt vezetőit, ám azok ismételen elutasították a vele való együttműködést. Egyesek azonban, főleg a

szabadkai városi vezetőségben lévők, készek voltak Szántóval menetelni. A régi Magyar Párt exponensei közül egyedül dr. Nagy Ödön,³⁶ a korábbi demokrata magyarok közül dr. Pataki Antal és dr. Rabstein Mátyás voltak a legprominensebb személyiségek. Csatlakoztak Szántó mozgalmához, s egyúttal résztvevői voltak annak a Szántó által vezetett, demonstratív célokat szolgáló delegációnak, amely a kormányfőnél, Milan Sršićnél vett részt kihallgatáson 1933 áprilisában.³⁷

A Sándor király elleni merénylet, illetve az ügyben vélt és részben játszott magyar szerep miatt Szántó fokozottan szükségét látta annak, hogy önmaga és a vajdasági magyarok lojalitását hangoztassa. Felhívta például a magyarokat, hogy a nemzeti gyász ideje alatt szüneteltessenek minden egyéb társadalmi akciót, mint pl. a belgrádi magyar tanítóképző szegény diákjai számára adományok gyűjtését, hogy így jelezzék, e tragikus napokban a jugoszláviai magyarság érzéseit teljes egészében a fájdalom tölti ki. Az ő kezdeményezésére alakult meg egy 16 fős bizottság, amely a Zentán Sándor király részére felállítandó emlékműhöz kívánt adományokat

³⁴1931-es választási kampányáról beszámoló jelentésében Alth képmutatónak és félrevezetőnek nevezte a Szántó és társai által folytatott kampányolást. „Szántó és társai folytatták agitációjukat a vajdasági magyarok között. E célból újabban a miniszterelnökhöz állítólag benyújtott memorandum szövegét terjesztetik a magyarok között. Természetes, hogy ezen agitációs célra készült memorandum csak arra szolgál, hogy a magyarokat nagyhangú ígéretekkel elkábítsa, mert több mint valószínű, hogy Szántó a memorandumot soha a miniszterelnöknek nem adta át, és az abban felsorolt kívánalmak megvalósítását meg sem kísérelte.” MOL K63-1931-121-16/4. Alth belgrádi magyar követ jelentése 1931. október 21.

³⁵Beszéde, amit a Napló 1932. március 6-i számában teljes terjedelmében közölt, a későbbi diktatúrák beszédíróinak is útmutatóul szolgálhatott volna. „A magyar parasztot, a magyar földművest, a magyar földmunkást három dolog jellemzi: a becsületesség, a szorgalom és a határtalan ragaszkodás az ősi földhöz, - ősi rögöz – amelynek legkisebb darabjából is a legnagyobb szakértelemmel és végtelen szorgalommal szerzi meg a mindennapravalót, és ha szerényen is, de biztosítja magának és családjának a megélhetést. A magyar népet a végtelen hűség és szeretet mellett még az is jellemzi, hogy a királyt imádja és személyéhez határtalanul ragaszkodik. Ezek azok a lelki tulajdonságok, amelyek a jugoszláviai magyar népet a szerb néppel egy testvérré teszik. Nézzük például a sumadijai szerb jellemét. Ugyanaz, mint a magyar népé. Talán a sok évszázados együttes küzdelmek tették őket hasonlókká. Becsületesség és a föld szeretete, - a király iránti végtelen hűség, lángoló hazaszeretet, melyért mindent feláldoznak, jellemzi a sumadijait. Ezek a rokon vonások kell, hogy teljessé tegyék két egyforma mentalitású nép testvéri megértését, hogy közösen munkálkodhassanak szeretett hazájukért és a mi nagy királyunkért, aki egyformán atya népének. A mi szeretett királyunkhoz fordulok hű magyar népe nevében, hogy a testvéri szeretet nevében, amely mind a két nép lelkében él – a teljes jogegyenlőség és az örök emberi jogok teljes és egyenlő gyakorolhatása által teremtsen meg a testvéri viszonyt minden népei között. A nagy szláv néplélek, mely mindig a szabadságért küzdött, ölelje magához a demokratikus magyar népet. Adja meg neki a teljes szabadságot és egyenlőséget, biztosítsa kulturális és gazdasági egyesületeinek a szabad működést, és én biztosítom önöket, hogy ez a becsületesség magyar nép, mely eddig is vetekedett a hazafias kötelesség teljesítésében a példaként felállított sumadiakkal, minden pillanatban készséges örömmel áldozza életét is királyáért és a hazájáért. [.....] Uram, a mi országunk nagy és hatalmas és a mi fenséges királyunkhoz kell, hogy fűződjön az igaz béke nagyszerű művének a megvalósítása is. Induljon ki hazánkából az örök béke megvalósításának nagy műve. Népei hazája és az egész összeomlóban lévő emberiség üdvére kérem az Isten kegyelmét a béke nagy királyára.”

³⁶ Ő a korabeli források szerint állítólag reménytelen anyagi helyzetén szeretett volna ilyen módon javítani. A Sajti Enikő: Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918-1947. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 84. o.

³⁷ A korabeli híradások szerint a találkozóan a delegáció tagjai „a megértés légkörét érezhették, s ahonnan a legmegnyugtatóbb érzésekkel térhettek haza.” Csuka. 414. o.

gyűjteni. Szántó szervezte meg a Tisza menti magyarok Oplenacra utazását is, hogy leróják utólagos hódolatukat és kegyeletüket Sándor sírjánál.³⁸

Annak ellenére, hogy bizonyos elért eredmények mellett sem vált, nem is válhatott a magyarság vezetőjévé, Belgrádban továbbra is Szántót tekintették a magyarság képviselőjének. A jugoszláv kormánynak még elég volt az ő személye és szűk köre. Pedig a Magyar Párt vezetői, feladva passzivitásukat, 1935. február 25-én újvidéki gyűlésükön gyakorlatilag lojalitásukról biztosították Belgrádot, s késznek mutatkoztak a tárgyalásokra a kormánnyal. Belgrád azonban elzárkózott a tárgyalások elől, így a párt vezetősége eredmény nélkül kényszerült visszavonulót fújni. Az 1935-ös választásokon Szántó ismét a Bogoljub Jevtić kormányfő vezette listán kapott helyet a Bácsstopolyai járásban, mint a lista egyetlen magyar képviselője.³⁹

A jugoszláv kormány, hogy bizonyítsa, választási ígéretei nem üres szavak, közvetlenül a választások előtt Szántó közbenjárására elvi hozzájárulását adta a szabadkai Népkör és a Becskereki Magyar Kultúregyesület újbóli működésének engedélyezéséhez. Topolyán pedig konkrét eredményt is fel lehetett mutatni: visszaadták a betiltott topolyai városi olvasókör elkobzott könyvtárát, amit a gazdakör és az iparos egyesület kapott meg. Mindezért az érintett intézmények természetesen Szántónak mondtak köszönetet.⁴⁰ A választásokat végül, mint várható volt, a kormánypárt nyerte meg, de az Egyesült Ellenzék eredménye komoly erőt feltételezett, s azt sejtette, hogy demokratikusabb körülmények között valószínűleg megnyerte volna a választásokat. Mindez a rendszeren belül lévőket is ráébresztette a változtatások szükségességére.

Szántó becsületére legyen mondva, hogy nem vesztegette az időt, és minden alkalmat megragadott a vezető politikai erőkkel való találkozásra, ahol előtárhatta a magyar sérelmeket – többek között a miniszterelnöknél, Stojadinovičnál is. E kísérletei nem voltak mindig eredménytelenek, ami hozzájárult

tekintélye ideiglenes megszilárdulásához a magyarok körében Ennek köszönhetően viszont a kormánnyal szemben elfoglalt helyzete is erősödött. Súlyának növekedéséhez nagymértékben hozzájárult az is, hogy fontos feladatot kapott a kormánnytól. A választások után megalakuló új jugoszláv kormány Milan Stojadinovič vezetésével a ténylegesen létező pártokból új pártszerveződést hozott létre, a Jugoszláv Radikális Közösséget, amelynek alapításban a kisebbségek egyes tagjai is részt vettek. A délvidéki magyarság részéről, aligha meglepő módon Szántó Gábor kapott és vállalt benne szerepet, s így tovább erősítette pozícióit. Szántó a hűségdemonstrációkhoz hasonló nagy lendülettel vetette magát a szervező munkálatokba, amellyel a Jugoszláv Radikális Közösség magyar szervezeteit igyekezett létrehozni a nagyobb magyarlakta településeken, nem is minden siker nélkül.⁴¹ Ez a rövid időszak 1935 nyara és 1936 tavasza között volt Szántó politikai karrierjének a csúcsa. Azonban a sikerben benne rejtett a bukás. Éppen a választási eredmények, az Egyesült Ellenzék nem várt jó szereplése és erősödő vajdasági aktivitása váltotta ki a radikálisok érdeklődését a Magyar Párt iránt, amely maga is aktivizálódott. Belgrád attól tartott, hogy elutasításuk és Szántó további preferálása esetén a legnagyobb magyar tömörülés – a magyarságnak szintén jelentős hányadát tömörítő, az újvidéki ügyvéd, dr. Nagy Iván-féle, Zágráb felé orientálódó irányzattal együtt – az ellenzékhez fog csatlakozni. E logika alapján – annak érdekében, hogy a magyar választókat a kormány politikai vonalához köthessék – el kellett tántorítani őket az ellenzékétől.⁴²

1936-tól tulajdonképpen két, két és fél szálon folyt „lobbizás” a délvidéki magyarok érdekében. Szántó, a feloszlatott Magyar Párt vezetői és a magyar kormány.⁴³ Szembetűnő volt, hogy az egykori kisebbségi pártok képviselői igyekeztek úgy fellépni, mintha pártjuk létező politikai szervezet lenne. Ugyanakkor – hallgatólagosan – a hatalom is tudomásul vette ezt, s a magyar párti vezetőket a délvidéki magyarság képviselőiként kezelte.⁴⁴

³⁸ Mészáros 110. o.

³⁹ Mészáros 114. o.

⁴⁰ Mészáros 117. o.

⁴¹ Mészáros 124. o.

⁴² Mészáros 134. o.

⁴³ Az utóbbi kettőt lehet másféleképpen tekinteni, miután a Magyar Párt a magyar kormány erőteljes támogatását élvezte.

⁴⁴ Mészáros 144. o.

Mindez természetesen össze-függésben volt Jugoszlávia nemzetközi helyzetével, a magyar-jugoszláv kapcsolatok kiegyensúlyozottabbá válásával.

Az eddig vázoltak ismeretében aligha meglepő, hogy a magyar kormány nem kívánatos személynek tartotta Szántó Gábort Magyarországon. A Dísz tér 1938. január 17-én utasította a belgrádi magyar követséget és konzulátust, hogy Szántó beutazási vízum iráni kérelmét el kell utasítani.⁴⁵ Arról nincs adat, hogy Szántó folyamodott-e vízumért, de az dokumentálva van, hogy ugyanezen a napon megkísérelt Kelebiánál Magyarországra utazni. Amit a Magyar Királyi Rendőrség kelebiai kirendeltsége vízum hiányára való hivatkozással megakadályozott.⁴⁶ Szántó azonban a magyar hatóságok – vele szemben tanúsított – elutasító magatartás ellenére sem adta fel Magyarországra utazásának tervét. A délvidéki magyarok önjelölt és Belgrád által kijelölt vezetője a belgrádi magyar követ, Bakách-Bessenyei György értesülései szerint 1938 tavaszán a budapesti állatvásárt kívánta felhasználni arra, hogy vízum nélkül léphessen magyar földre. Ennek megakadályozását a magyar követ már csak azért is kívánatosnak tartotta, mert az a körülmény, hogy nem engedik be Magyarországra, nagyban diszkreditálja személyét a jugoszláviai magyarok szemében.⁴⁷ A belügyminisztérium ennek megfelelően utasította a határállomásokat.⁴⁸

Ugy tűnik, hogy az állatvásárok 1938 tavaszán fontos szerepet játszottak Szántó életében. Áprilisban az újvidéki tenyész-állatvásárhoz kapcsolódó lovagias ügye állította Szántót az érdeklődés középpontjába. Az esetet érdemes részletesebben bemutatni, mert jól tükrözi Szántó helyzetét szűkebb pátriájában, rámutat arra a légüres térre, amelyben a doktor mozgott. A történet úgy indult, hogy Szántó a vásáron találkozott Fernbach Péter zombori földbirtokossal, akiről hallotta, hogy kedvezőtlenül nyilatkozik személyéről és politikai működéséről. Szántó magyarázatot akart kérni tőle, s e célból

hozzálépett, hogy bemutatkozzon. Fernbach azonban nem kívánt vele megismerkedni, és tüntetően elfordult tőle. A sértés miatt Szántó Nagy Ödön és Szántó Miklós révén provokálta Fernbachot, aki megnevezte segédjeit, Deák Leót és unokaöccsét, de megtagadta az elégtételt azzal az indoklással, hogy Szántó politikai működése diszkvalifikálja a párbajjogosultak köréből. Egy feltétellel lett volna hajlandó mégis kiállni vele, ha a budapesti Országos Kaszinó állandó becsületbírósága Szántót erre kvalifikálja. Miután Szántó ebbe nem egyezett bele, Deákék kijelentették: magukévá teszik megbízójuk álláspontját, és Szántót parlamenti beszédei és politikai működése miatt a magyarság árulójának tekintik. A jelentés arról számolt be, hogy Szántó ezt követően provokálta Deákékat is, akik szintén becsületbírósági eljárást javasoltak.⁴⁹ Bakách-Bessenyei György értesülése szerint az ügyel nem csak a vezető szerb lapok, de állami hatóságok is foglalkoztak, s Szántót a báni hivatalnál és az államvédelmi bíróságnál is kihallgatták. A magyar követ mindazonáltal biztosra vette, hogy ennek a vizsgálatnak az éle majd elsősorban Deák Leó ellen fog irányulni, annak ellenére, hogy Szántó követett el büntetendő cselekményt Fernbach provokálásával. Jugoszláviában ugyanis a párbaj intézményét nem csak szigorúan tiltotta a törvény, de az szinte teljesen ismeretlen és szokatlan is volt.⁵⁰

Szántó Gábor felett eljárt az idő. Egyre vesztett befolyásából és politikai súlyából, de ő ezt nem volt hajlandó tudomásul venni. Nem akart tisztségéről lemondani. Ha egy magyar párti küldöttség kereste fel a belgrádi kormány valamely tagját, ő is küldöttséget vezetett, ha a magyar pártiak közbenjártak valamilyen ügyben, ő sem habozott megnyilvánulni az adott kérdésben. 1938-ra Szántó térvessztése egyre nyilvánvalóbb volt, közszerepléseit a szkupstinai felszólalásokra korlátozta, és jobbára helyi ügyekben lépett fel, amelyek a választókerületét érintették. Az 1938-as választásokon a Jugoszláv Radikális Közösség már nem is őt

⁴⁵ MOL K63 1939-142-16/4 42/pol-1938. 1938. január 17.

⁴⁶ MOL K63 1939-142-16/4 42/pol-1938. 1938. január 24.

⁴⁷ Ugyanakkor Szántónak útítársával folytatott beszélgetéséből kiderült, hogy Szántó tudott a személye ellen hozott tiltó határozatról. MOL K63 1939-142-16/4 42/pol-1938. 1938. március 10.

⁴⁸ MOL K63 1939-142-16/4 42/pol-1938. 1938. március 31.

⁴⁹ A becsületbíróság tagjaiul Röck horgosi földbirtokost, valamint Grossinger újvidéki gyógyszerészt, elnökéül pedig Sántha Györgyöt, a volt Magyar Párt országos elnökét javasolták. MOL K63 1939-142-16/4 42/pol-1938. 1938. április 29.

⁵⁰ Uo.

jelölte képviselőnek. Helyét Fodor Gellért horgosi gazdálkodó, Horgos községi elnöke vette át, akinek kampányában Szántó is részt vett, s a választási gyűlésen a választókat Fodor támogatására szólította fel. Szántó egyre nyilvánvalóbb tévesztése ellenére sem mondott le teljesen az országos politizálás lehetőségéről. 1939-ben szenátori széket szeretett volna szerezni. Az új kormányfő, radikális párti képviselőtársa és régi személyes barátja, Dragiša Cvetković azonban kereken megmondta az ügyben őt több alkalommal is megkereső Szántónak, hogy lehetetlent kíván, s arra bízta, hogy „elégedjen meg azzal a szép állással, melyet saját munkája révén és azzal a szép vagyonnal, melyet felesége révén szerzett, és ne törekedjen többre.”⁵¹ A belgrádi kormány egy szenátori és egy-két képviselői helyet szánt a „magyar népcsoportnak”, s nyilvánvaló volt, hogy ezek kijelölésénél tekintettel kívánt lenni a külpolitikai kombinációiban egyre komolyabb tényezővé váló magyar kormány véleményére is. Ez pedig kizárta annak lehetőségét, hogy utóbbinak a kisebbségpolitikai elképzeléseivel szembe menő Szántónak bármilyen komolyabb szerep juthasson magyar mivolta jussán. A közszerepléstől azonban nem kellett teljesen visszavonulnia. 1939-ben, amikor — a választási egyezkedésnek megfelelően — növelték a magyar képviselők számát a szabadkai városi tanácsban, a Magyar Párt által kijelölt személyek közül ötöt kihúztak, és helyükre Szántót és négy hívét nevezték ki.⁵²

Így kárpótolták az országos politikai életből való kiszorulásért.

Ezzel pont került egy fejezet végére a délvidéki magyarság két világháború közötti történetében, amelyet Szántó Gábor és az általa vezetett, komolyabb jelentőségre soha szert nem tevő hűségmozgalom fémjelzett. A mozgalom és vezetője összességében nem sok hatással volt a magyar kisebbség életére, leginkább a hatalom szempontjából volt időnként jelentősége. Igazából ez a fejezet, vagy helyesebb lenne alfejezetnek titulálni, már sokkal korábban, a kezdetén befejeződött. Csak a fejezet írója, a belgrádi kormány nem érezte szükségét lezárni azt.

Nem rendelkezek forrásokkal Szántó további életútjáról. Helyi levéltárakban (Újvidék, Bečskerek, Zenta, Szabadka) kellene ehhez kutatni. Arról sincsenek forrásaim, hogy mi történt vele a visszacsatolás idején: internálták-e, házi őrizetben tartották, felelősségre vonták, vagy békén hagyták? Esetleg be sem várta a magyar hatalomátvételt, és elhagyta a Délvidéket? Csak a történet végét ismerem. A belgrádi napilap, a Politika 1957. május 4-i számában hitvese, Danica rövid közleményben adta hírül, hogy „április 29-én életének 75. évében a belgrádi Savski venac kórházban dr. Szántó Gábor kilehelte nemes lelkét”.

Dr. Szántó Gábort, a délvidéki magyarság egy ideig hivatalosan első számú (legalábbis a jugoszláv kormány részéről annak tekintett) vezetőjét a belgrádi köztemetőben helyezték örök nyugalomra.

⁵¹ MOL. K63 1939-142. 16/4. 561/1939 1939 december 2.

⁵² Mészáros 175. o.